

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi / Journal of Ottoman Legacy Studies

ISSN 2148-5704

www.osmanlimirasi.net

osmanlimirasi@gmail.com

Cilt 7, Sayı 18, Temmuz 2020 / Volume 7, Issue 18, July 2020

**HAMİD SANCAĞINA AİT 1501 TARİHLİ MUFASSAL TAHRİR
DEFTERİNE GÖRE GÖLHİSAR KAZASI YERLEŞME ADLARI
TOPONİMİSİ**

*Toponymy of The Settlement Names of The Golhisar Subprovince According to
The Detailed Cadastral Record Book of The Hamid Sanjak Dated 1501*

Makale Türü/ Article Types : Araştırma Makalesi/ Research Article
Geliş Tarihi/ Received Date : 01.07.2020
Kabul Tarihi/ Accepted Date : 20.07.2020
Sayfa/Pages : 233-248
DOI Numarası/ DOI Number : <http://dx.doi.org/10.17822/omad.2020.156>

HİMMET BÜKE

(Dr. Öğr. Üyesi), Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu,
Burdur / Türkiye, e-mail: himmetsbuke@mehmetakif.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6768-5396>

Atıf/Citation

Büke, Himmet, "Hamid Sancağına Ait 1501 Tarihli Mufassal Tahrir Defterine Göre Gölhisar Kazası Yerleşme Adları Toponimisi", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 7/18, 2020, s. 233-248.

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD), Cilt 7, Sayı 18, Temmuz 2020.

Journal of Ottoman Legacy Studies (JOLS), Volume 7, Issue 18, July 2020.

ISSN: 2148-5704

HAMİD SANCAĞINA AİT 1501 TARİHLİ MUFASSAL TAHRİR DEFTERİNE GÖRE GÖLHİSAR KAZASI YERLEŞME ADLARI TOPONİMİSİ

*Toponymy of The Settlement Names of The Golhisar Subprovince According to The Detailed
Cadastral Record Book of The Hamid Sanjak Dated 1501*

Himmet BÜKE

Öz: Türklerin Anadolu coğrafyasına kitleler hâlinde gelmeleri 11. yüzyıldan itibaren başlamış 12. ve 13. yüzyılda bu göç hareketi had safhaya ulaşmıştır. Çalışmamıza konu olan Hamid sancağı bölgesi de Oğuzların yoğun şekilde yerleştikleri coğrafyalardan biridir. Bölge Hamidoğulları Beyliği tarafından bir asır boyunca yönetilmiş daha sonra Osmanlı Devleti egemenliğine geçmiştir. Bu süreçten sonra bölgenin adı değiştirilmemiş ve uzun yüzyıllar Hamid sancağı olarak idari bir birim olarak devam etmiştir. Çok geniş bir alanı kapsayan bu sancaktaki tüm yerleşim adları yerine Gölhisar kazasındaki yerleşim adlarının tespiti ve incelemesiyle çalışmamızı sınırlandırdık. 1501 tarihinde tutulmuş mufassal tahrir defterini esas aldığımız çalışmada kaydedilen yerleşim yeri adları Arap harfli Osmanlı Türkçesinden Lâatin harflerine transkribe edildi ve dil özellikleri bakımından incelendi. Elde edilen yerleşim yeri adları semantik ve morfolojik olarak değerlendirildi ve bu adların tarihî süreç içerisinde geçirdiği değişimler ortaya konuldu. Yerleşim yeri adlarında Arapça ve Farsça gibi yabancı dillerden alınmış sözcükler kullanılmakla birlikte Türkçe sözcüklerin daha fazla tercih edildiği görülmüştür. Toponimi çalışmaları dilin tarihsel sürecini izleme noktasında semantik, morfolojik, fonetik ve etimolojik bakımdan önemli veriler sunduğu teyit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Oğuzlar, Anadolu, Selçuklular, Beylikler, yerleşim adları, ağız

Abstract: The Turks began to immigrate into the Anatolian geography in mass in the 11th century and this movement of migration climaxed in the 12th and 13th centuries. The topic of our study, the Hamid Sanjak area was one of the geographies where the Oghuzs had settled intensely. The area had been managed by the Hamidogullari Principality for a century and then it came under the domination of the Ottoman Empire. Following that process the name of the area remained the same and the area had existed as an administrative unit with the name of Hamid Sanjak for centuries. We limited our study to the determination and examination of the settlement names in the Golhisar subprovince, instead of all settlement names in this subprovince which involves a very large area. The settlement names recorded in the study which we grounded on a detailed cadastral record book written in 1501, were transcribed from the Arap-letter Ottoman Turkish into Latin letters and were analyzed in terms of language properties. The settlement names acquired were evaluated semantically and morphologically and the changes these names had undergone within the historical process were revealed. We saw that words taken from foreign languages such as Arabic and Persian were used in the settlement names and the Turkish words were chosen in particular. It was proved that toponymy studies provide important semantic, morphological, phonetic and etymological data at the point of following the historical process of a language.

Keywords: Oghuzs, Anatolia, Seljuks, Principalities, settlement names, dialect

Giriş

Toponimi Türkçeye Fransızcadan geçmiş bir sözcük olup TDK Güncel Türkçe sözlükte “yer adı bilimi” olarak anlamlandırılmış olmakla birlikte daha geniş bir anlatımla; yer adlarının yapı, anlam ve köken bakımından inceleyen bilim kolu olarak da tanımlanmıştır.¹ Onomastik biliminin alt dalı olarak gelişen bu bilim dalının adı Eski Yunancadan Avrupa dillerine geçmiş topo (yer, mevki) + onoma (şöhret, ün, ad) sözcüklerinin birleşmesinden ortaya çıkmıştır.

¹ Hasan Eren, *Yer Adlarımızın Dili*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 2010, s. 11.

Türkçeye yer adı bilimi şeklinde geçen bu terim etimolojik, tarihî ve coğrafi bilgiyi kullanarak yerleşme adları ve iki büyük gruba ayrılabilir olan yer adlarını yapı, işlev ve anlam bakımlarından sınıflandırma çalışmaları şeklinde tanımlanabilmektedir.²

Yer adlarının tespitinin önemi ilk olarak Avrupa’da dikkatleri çekmiş ve konuyla ilgili ilk çalışmalar Avrupa’da başlamıştır. Birçok Avrupa ülkesinde örneğin Fransa’da Houze, Quicherat, Cocheris, Auguste Longnon; Belçika’da A.Vincent, Carnoy, Vannerus; İsviçre’de Ernest Muret, Aebischer, Hubschmied; İtalya’da Battisti, Bertoldi, Bertoni, Olivieri; İspanya’da Griera, Montolui; Almanya’da P. Skok, Kaspers, H.Gröhler, Gamillscheg adlı araştırmacılar tarafından çeşitli yer adı çalışmaları yapılmıştır.³1926’da Belçika’da kurulan Toponimi ve Diyalektoloji Komisyonu ve 1938’de Paris’te toplanan Uluslararası I. Toponimi ve Antroponimi Kongresi bu bilim dalıyla ilgili ilk ciddi organizasyonlar olarak görülebilir. Türkiye’de ise toponimi çalışmaları XX. yüzyılın ilk çeyreğinde Köprülü’nün “*Oğuzların muhaceret yollarıyla iskân sahaharındaki bilimüm coğrafi isimler ve bilhassa köy isimleri*” üzerinde durduğu makale ve H. Nihal ile A. Naci’nin 1928’de yayımlanan Anadolu’da Türklere ait yer isimleri adlı yazı ile başlamış, daha sonra ise bunları bir ilin yer adlarını (bu anlamda ilk incelemeler Isparta ve Konya ili üzerinde olmuştur) inceleyen çalışmalar takip etmiştir.⁴

Yer adlarının tespit edilmesi, kayda geçirilmesi ve incelenmesi bir dilin söz varlığı ve o milletin tarihî, kültürel ve dille ilgili gelişmelerinin izlenebilmesi açısından önem arz etmektedir. Yüzyıllar boyunca değişmeden varlığını devam ettirebilmiş olan yer adları hem orada yaşayan topluluk hem de bölge hakkında önemli ipuçları barındırır. Yüzyıllar önce bir yerleşim yerine verilen ad bugün pek çok bağlantının kurulabilmesini ve birçok soru işaretinin çözülebilmesine olanak sağlayacaktır. Toponimi sayesinde bir yerin tarihi, kültürü ve coğrafyası tespit edilebilmekte ve bu yerlere doğal olmayan bir müdahalenin gerçekleşmemesi durumunda ise, geçmişten günümüze dek yer adlarının geçirmiş olduğu morfolojik ya da fonetik değişiklikler görülebilmektedir.⁵ Bu bağlamda gerek Türkçe olan gerekse Türkçeleştirilen yer adları geçmişle bugün arasında bir köprü vazifesi de görmektedir. Örneğin; Limni (Lemnos) adasına yaz mevsiminde dahi rüzgârlı ve bu sebeple serin olan havası sebebiyle “İlimli”, Tasos (Thassos) adasına taşlık arazisi sebebiyle “Taşöz” ya da “Taşoz”, Samotraki (Samothraki) adasına rakım olarak yüksek olması sebebiyle “Semadirek”, Leros adasına “İleriye”, Patmos adasına “Batnaz”, Sisam (Samos) adasına bolca yetiştirilen susam bitkisi sebebiyle “Susam”, Kalimnos adasına ise vaktiyle Ada’da gelişmiş sanatlardan kilimcilik sebebiyle “Kalimno” kelimesine benzemek suretiyle “Kilimli”⁶ adlarının verilmesi yer adlarıyla kimlik arasındaki doğrudan ilişkiyi göstermesi bakımından önemlidir. Diğer taraftan yer adlarının kimliği ve ait oldukları dil onlar üzerinde iddia edilecek meşruiyetin de temelini oluşturabilmektedir. Geçmişte Osmanlı sınırları içerisinde olup Türkçe ad taşıyan pek çok yer bugün bu kimliğini kaybetmiş durumdadır.

Türklerin Asya’nın muhtelif yerlerinden -özellikle Maveraünnehir ve Horasan- Anadolu istikametine 11. yüzyıldan başlayan göçleri Anadolu coğrafyasındaki pek çok yer adını da doğrudan etkilemiştir. Göçle birlikte sadece insan unsuru taşınmamış kültüre, inanca ve günlük yaşama dair ne varsa bu göçlerle beraber Anadolu’ya taşınmıştır. Örneğin Maveraünnehir bölgesine adını veren Seyhun ve Ceyhun ırmakları Çukurova bölgesinde Ceyhan ve Seyhan ırmakları olarak kendini göstermiştir. Bu yeni coğrafyada kimi boylar geldikleri yerlere çok benzeyen bölgeleri tercih etmişler kimi boylar da türlü siyasi sebeplerle sürekli yer değiştirmişlerdir. Anadolu’daki bu yer değiştirme hareketliliği 19. yüzyılın başlarına kadar

² Levent Kurgun, *Denizli İli Yer Adları*, Yayımlanmamış DT, Pamukkale Ü. SBE, Denizli 2002, s. 5.

³ Burak Telli, “Yer Adları Üzerine Bir Değerlendirme: Adıyaman İli Gölbaşı İlçesi Örneği”, *Turkish Studies*, Volume 13/12, Spring, 2018, s. 511.

⁴ Hasan Eren, *Yer Adlarımızın Dili*, TDK Yay., Ankara 2010, s. 14.

⁵ İlker Yiğit ve Musa Salan (2013), “XVI. Yüzyıl Çerkeş Kazası Köylerinin Lokalizasyonu ve Toponimik Analizi”, *Turkish Studies*, 8 (6), 2013, s.834.

⁶ Mehmet Turgut Berbercan (2018), “İstanköy” Adasının İsmi Nereden Geliyor?”, *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, C. 5, S. 11, Mart 2018, s. 21.

devam etmiş ancak 20. yüzyılda tam ve sürekli bir yerleşime kavuşabilmiştir. Selçuklarla başlayan Anadolu'nun Türkleşme süreci Anadolu beylikleri döneminde artık Ege kıyılarından Hazar'a uzanan bir coğrafyaya yayılmış bulunuyordu. Bu dönemde Türk boylarının bazıları yerleşik düzene geçerek yerleşim yerleri oluşturmuş bazıları da göçer yaşamı tercih ederek yaylak ve kışlak düzeninde bir hayat tarzı oluşturmuşlardı.

Anadolu'ya yerleşen Türkler yerleştikleri bölgelere ad verme sürecinde farklı yöntemler izlemişlerdir. Kendi boy, aşiret, cemaat, aile adlarını verme, bölgenin yabancı dildeki orijinal adları veya bu adlar üzerinde birtakım fonetik değişiklikler yapma, bölgenin coğrafi özellikleriyle alakalı (dağ, tepe, bayır, ova, ırmak, çay vs.) adlar verme gibi daha pek çok yöntemle yerleşim yerleri adlandırılmıştır. Adlandırmanın yöntemiyle alakalı pek çok çalışma yapılmış⁷ olup konumuzun dışına çıkacağı ve inceleme kısmında bahsedileceği için üzerinde durulmayacaktır. Burada sadece Dilmen'in adlandırmayla ilgili uygulanan yöntemleri göstermesi bakımından tasnifini vermekte fayda var: 1. Kendisinin de bir parçası olduğu kültüre uygun bulunduğu zaman asla değiştirmez. 2. Az çok yabancı bulunduğu zaman, kendi dilinin ses özelliklerine uydurarak değiştirme yoluna gider. 3. Morfolojik bakımdan yakın ancak semantik farklılıklar varsa kullandığı dilin mana dünyasına göre anlamlandırabilmek için analogiye tabi tutar. 4. Sayılan bu yöntemlerden herhangi birini uygulama alanı bulamayınca o yer adını kendi diline tercüme eder.⁸ Bu bağlamda adlandırma ne sebeple olursa olsun Türklerin Anadolu'daki yerleşim yerlerine verdikleri adlar Türkçenin söz varlığı ve Türk kültürü açısından önemli malzemeler barındıran bir kaynak olarak karşımızda durmaktadır. Yer adlarının kültürel ve tarihsel bağlamının tespiti Anadolu coğrafyasının vatanlaşması sürecinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Fakat ne var ki tarihsel süreç içerisinde bazı yer ve yerleşim adlarının türlü sebeplerle değiştirilmesi o adla birlikte bir hafızanın da yok olmasına neden olmaktadır. Cumhuriyet döneminde daha iyi takip edilebilen bu süreç 1940 yılında İçişleri Bakanlığı'nın 8589 sayılı genelgesiyle başlamış 1949'da çıkarılan 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu'yla yasal bir dayanağa kavuşturulmuş ve bu kanuna istinaden 1957 yılında "Ad Değiştirme İhtisas Kurulu" oluşturulmuştur. Maalesef bu dönemde birçok yerleşim adı değiştirilmiş ve buna bağlı olarak bu adlarla beraber yüzlerce yıllık hafıza da ortadan kalkmıştır. Ülkemizde yer adı değiştirme çalışmalarının ortaya çıkardığı sonuç, 12 binden fazlası köy adı olmak üzere 30 bin kadar yerleşme adının değiştirilmesidir.⁹

Çalışmamıza konu olan Burdur/Gölhisar kazası bölgesi 12. yüzyıldan itibaren Türk boylarının yerleşimi görülmektedir. Anadolu'nun diğer bölgelerinde olduğu gibi bu bölgedeki bazı yer adlarından da anlaşılacağı üzere Oğuzların yerleşimi sonucu bölge Türkleşmeye başlamıştır. Selçukluların siyasal etkinliğini yitirmesi neticesi Anadolu'da ortaya çıkan Türk beyliklerinden biri de bu bölgede kurulmuştur. Şikâri'ye göre Şam ümerasından usta bir silahşor olan Hamid Bey, önce Sivas'a daha sonra ise Silifke'ye gelmiş, 1277 yılında Karamanoğlu Mehmed Bey Borlu'yu kendisine vermiştir.¹⁰ Hamidoğulları adıyla bölgede egemen olan bu beyliğin kurucusu Hamid Bey muhtemelen 1297 yılında Uluborlu'yu merkez yaparak Isparta, Burdur, Eğirdir ve Ağros, Gönen, Barla, Kiçiborlu havalisinde Hamidoğulları Beyliği'ni tesis etmiştir. Hamid Bey daha sonra beylik sınırlarını Yalvaç, Şarkikaraağaç, Avşar, Sütçüler, İncirli

⁷ Semavi Eyice, "İstanbul'un Mahalle ve Semt Adları Hakkında Bir Deneme", *İstanbul Üniversitesi Türkiyat Mecmuası*, İstanbul 1965, s. 199-216; Hasan Eren, "Yer Adlarımızın Dili", *TDAY Belleten*, 1965, s. 159; Özcan Başkan, "Türkiye Köy Adları Üzerine Bir Deneme", *TDAY Belleten*, Ankara 1970, s. 237-251; Doğan Aksan, "Anadolu Yer Adları Üzerine En Yeni Araştırmalar", *TDAY Belleten*, Ankara 1973/1974, s. 185-193; Cemal Arif Alagöz, "Türkiye Yer Adları Üzerine Bazı Düşünceler", *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*, Ankara 1984, s. 11; Tuncer Gülensoy, "Anadolu Yer Adlarına Genel Bir Bakış", *Dursun Yıldırım Armağanı*, Ankara 1998, s. 41-48; İbrahim Şahin, "Türkiye Yeradbiliminde Leksik-Semantik Sınıflandırma Meselesi", *Avrasya Terim Dergisi*, 3 (1), 2015 vd.

⁸ İbrahim Necmi Dilmen, "Diyarbakır Adı Üzerine Araştırmalar", *TDAY-Belleten*, S. 29-30, 1938, s. 8.

⁹ Harun Tunçel, "Türkiye'de İsmi Değiştirilen Köyler", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 2000, s. 27.

¹⁰ Vedat Turgut, "Batı Anadolu Beyliklerinin Menşei Meselesi", *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (SKAD)*, 2 (3), 2016, s. 61.

ve Ağlasun gibi yerleşim merkezlerini içine alacak şekilde genişletmiştir. Beylik, Osmanlı hâkimiyeti altına tamamıyla 1390-1391 yılında geçmiştir.¹¹ Isparta ve Burdur havalisinde etkin olan bu beylik içerisinde bölgeye çok sayıda Türkmen nüfus da yerleşmiştir. Bölgenin Osmanlı egemenliğine girmesinden sonra adı değiştirilmeyip Hamid sancağı olarak siyasi bir idare olarak varlığını devam ettirmiştir. Bölgedeki Türkmen nüfus varlığı ise hem yerleşik hem de göçer olmak üzere artarak varlığını muhafaza etmiştir.

Mufassal tahrir defteri bağlamında art zamanı referans alarak değerlendirdiğimiz Hamid sancağı; 1501 tarihli tahrir defterine göre 10 kaza ve 7 nahiyeden meydana gelen bir idari yapılanmaya sahiptir.¹² Bu dönemde Barla, Burdur, Eğridür, Gölhisar, Gönan, Isparta, İrle, Kiçiborlu, Uluborlu ve Yalvaç kaza; Ağlasun, Ağras, Anamus, Avşar, Karaağaç, Karataş ve Yıva ise nahiyedir. Bölgedeki kaza ve nahiyelerde hem yerleşik hem de göçer Türkmen taifelerinin bulunduğu görülmektedir. Tahrir defterlerinde göçer biçimde yaşayan bu Türkmen grupların da kayda geçirildiği görülür. Bu durum genellikle Anadolu Eyaleti'nde ve buna bağlı olarak Hamid, Teke ve özellikle de Menteşe Sancağı'nda görülen Perakende Yörük taifelerinin bulunması, küçük ve tam anlamıyla müteferrik olmaları merkezi otoriteye bağlama, iktisaden istediği gibi faydalanma düşüncesinin bir ürünüdür.¹³ Çalışmada sadece yerleşim yerleri esas alındığı için tahrir defterinde geçen Tirkemiş Yörükleri cemaatinden olan Alakır bölüğü, Aşıklar bölüğü, Demür Bey Bölüğü, Develü bölüğü, Karamanlı bölüğü, Öyüklü bölüğü; Ali Fahreddin Yörükleri cemaatinden olan Yazır Bölüğü, Malunlu Bölüğü gibi adlar çalışmaya dahil edilmedi.

Hamid sancağına bağlı Gölhisar kazası bugünkünden farklı siyasi sınırlara sahiptir. Kaza bugün ilçe olan ve Burdur il sınırları içinde bulunan Altınyayla, Çavdır, Gölhisar, Karamanlı, Kemer, Tefenni ve Yeşilova'yı içine alırken; Denizli il sınırları içinde yer alan Acıpayam ve Serinhisar'ın bir bölümünü de kapsamaktadır. Görüldüğü üzere geniş bir coğrafi alana yayılmış olan Hamid sancağı Gölhisar kazası aynı zamanda Menteşeoğulları Beyliğiyle sınır teşkil etmekteydi. 1501 tarihli mufassal tahrir defterine göre bölgede köy, mezra ve mahalle olmak üzere 141 yerleşim yeri bulunmaktadır. Bu yerleşim yerlerinden bazıları ileride açıklanacağı üzere bugün bulunmamakta, tarihî süreç içerisinde yok olduğu görülmektedir. Yerleşim adlarının önemli bir kısmı Türkçe olmakta birlikte Oğuz boy isimli olanların çokluğu dikkati çekmektedir.¹⁴ Çalışmamızda önce yerleşim yeri adları hakkında tarihsel ve bugüne ait tanıtıcı bilgi verilecek ardından bu yerleşim adları köken ve yapı bakımından ele alınacaktır.

İnceleme

1. Semantik Kategoriye Göre

1.1. Çevrenin Coğrafi Özellikleri ve Jeolojik Yapısı Kökenli

Ağalan	Derbend-i Ballık	Kızıldere
Aksu	Gazilerovacuğı	Kuyucak
Akyaka	Kağıcuk	Pınar
Belen	Karacabelen	Pınarbaşı
Bostan	Karapınar	Pınarbaşı
Çukurca	Kayadibi	Umman
Dere	Kızılcabayır	Yunak

¹¹ H. Jaeger, *Historische Geographie*, Georg Westermann Verlag, Braunschweig 1969; S. Kofçoğlu, "Hamidoğulları", *İslam Ansiklopedisi*, C. 15, TDV Yay., 1997, s. 471.

¹² İlker Yiğit, "XVI. Yüzyıl Hamid Sancağı Yerleşme Düzeninin Yeniden İnşası", 2. *Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi Bildiri Kitabı 5. Cilt*, Türk Eğitim-Sen Genel Merkezi Yay., Ankara 2018, s. 15.

¹³ Behset Karaca, "XVI. Yüzyılda Meğri (Fethiye) Kazası", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2013, S. 30, s. 42.

¹⁴ Bk. İlker Yiğit, "Hamid-İli'nin Türkleşmesine Toponimik Bakış", *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu – V Hamidoğulları Beyliği* 02.11.2018-04.11.2018, Isparta 2018. (Basım aşamasındaki bildiri).

Bir yerleşim yeri kurulurken muhitin coğrafi özellikleri ve yörenin jeolojik yapısına bağlı birtakım özellikler adlandırmada etkili olmaktadır. Çevredeki akar ya da durgun su kaynakları, yer şekilleri ve bunları tanımlamak için kullanılan coğrafi terimler yerleşim yerine doğrudan veya birleşik ad oluşturmak yoluyla kullanılabilir. Bu bağlamda Gölhisar kazası yer adlarından 22 tanesi su kaynakları, mevki ve yükselti, düzlük gibi yer şekillerine bağlı olarak adlandırılmıştır. Bunlardan Aksu, Dere, Kızıldere gibi yer adları akarsulara bağlı; Pınar, Pınarbaşı gibi adlar kaynak sularına bağlı adlandırmaya tabi tutulmuştur. Yine bayır, belen, ova, yaka gibi mevki, düzlük bildiren yer şekillerine bağlı adlandırmalar da görülmektedir.

“Belen” sözcüğü bir yerleşim adında tek başına bir yerleşim adında ise bir renk adıyla birlikte kullanılmıştır. Çukurca ve Gazilerovacuğu yer adlarında “çukur” ve “ova” sözcüklerinin üzerine küçültme eki getirilmiştir. “derbent, bostan” gibi Farsçadan ve “umman” gibi Arapçadan geçmiş sözcükler de yer adlandırmalarında kullanılmıştır. Kağıcuk köyünün adını aldığı “kağıl” sözcüğü: 1. Kurumuş çamur, toprak yumrusu. 2. İri çakıl. 3. Çakıllı toprak.¹⁵ anlamlarına gelmekte olup bölgenin toprak özelliklerine göre bir adlandırma yapılmıştır.

1.2. Kişi Adı Kökenli

Bedir Bey	Kara Musa	Süleyman
Emin Hacı	Kızıl Ali	Yamalı¹⁶
Bekir	Mescid-i Nasreddin	Yunus
İshak	Mürsellers (2)	

Gölhisar kazasında kişi adlarından teşekkül etmiş toplam 10 yerleşim yeri adı tespit edilmiştir. Bunlardan dördü tek ad hâlinde iken, mahalle olan Mescid-i Nasreddin Farsça tamlama biçiminde diğerleri ise birleşik isim ve tamlama biçiminde oluşturulmuştur. Bu kişilerin yerleşim yerlerinin kuruluşu veya toplumsal hafıza içinde önemli bir yer işgal ettiği muhakkaktır. İşin bu yönünü tarih ve coğrafya araştırmalarına bırakmak daha yerinde olacaktır.

1.3. Boy, Aşiret, Cemaat Adı Kökenli

Alaeddin	Çorum	Kürd¹⁷
Alağöz	Eşenöyüğü	Kuyucak¹⁸
Alağöz mezarası	Eşenler	Todurga
Aşağaçavdur	Horzum	Yazır
Avşar	Karkın	Yukaruçavdur
Bayındır	Kayı (2)	Yuvalak
Bayramlı	Kılağuzlar	Yuva (4)
Bedirli	Kılağuzlar mezarası (2)	Yüreğir
	Kurdlar¹⁹	

Giriş bölümünde zikredildiği üzere Teke, Hamid ve Karamanlı sancakları bölgesi Türkmen nüfusun yoğun bir şekilde yaşadığı ve bölgeye 11. yüzyıldan itibaren gelmeye başladığı bir bölgedir. Gölhisar kazasının bulunduğu alan da bu bakımından oldukça büyük bir zenginlik arz etmektedir. Daha 11. yüzyılda bölgeye yoğun bir göçer Türkmen nüfus akın etmiş ve birçok yerleşme kurmuştur. Bu bölgeyle ilgili olarak XI. yüzyılın sonlarında Denizli bölgesiyle Isparta bölgesindeki göçebelerin 100.000 çadır civarında olduğunu vermektedir.²⁰

¹⁵ Derleme Sözlüğü, C. 8, TDK Yay., Ankara 1975, s. 2594.

¹⁶ Bugün Gölhisar ilçesine bağlı olan bu köyün adının köyde türbesi de bulunan Yaman Dede'den aldığı rivayeti vardır.

¹⁷ Bk. Yusuf Halaçoğlu, “Osmanlı Belgelerine Göre Türk-Etrak, Kürd-Ekrad Kelimeleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Belleten*, S. 227 (1996), s. 145.

¹⁸ Levent Kurgun, agt., s. 138.

¹⁹ Levent Kurgun, agt., s. 138.

²⁰ İlhan Şahin, *Osmanlı Döneminde Konar-Göçerler*, Eren Yay., İstanbul 2006, s. 59.

Öyle ki 1147’de 2. Haçlı Seferi sırasında Antalya istikametine hareket eden Fransız Kralı VII. Louis’in komuta ettiği Haçlı ordusu Acıpayam ovasını geçtikten sonra buradaki Kazıkbeli mevkinde yöredeki Türkmenler tarafından ağır zayıata uğratılmıştır.

Bölgeye iskân edilen Türkmen boyları ve bunların altında bulunan aile ve cemaatler Anadolu’nun diğer bölgelerinde olduğu gibi bu yörede de pek çok yerleşim yerine ad vermiştir. 16. yüzyıla bakıldığında Hamid sancağı içerisinde Alkaevli, Avşar 8, Bayat 5, Bayındır 7, Beydili 1, Bügdüz 5, Çavundur 4, Çepni, Dodurga 2, Döğer 4, Eymür 3, İğdir 1, Karaevli, Karkın 4, Kayı 6, Kınık 3, Kızık 2, Peçenek, Salur 5, Yuva 4, Yüregir 5 farklı Oğuz boyunun var olduğu görülür.²¹ Özellikle Karaağaç (Hamid, Acıpayam) Ovası bu manada günümüze kadar taşınmış olan yer adlarıyla dikkati çeker. 1501 tarihli incelediğimiz tahrir defterinde de Avşar, Bayındır, Çavdur, Karkın, Kayı, Todurga, Yazır, Yuva ve Yüreğir gibi Oğuzların 24 boyunun içerisinde yer alan boyların ve boyların altında bulunan Alagöz, Bayramlı, Bedirlü, Çorum, Horzum gibi cemaatlerin yerleşim yerlerine ad olduklarını görmekteyiz. Gölhisar kazasında bu dönemde toplam 28 yerleşim yeri adının Oğuz boy adları kökenli olması bölgenin Oğuz-Türkmen yerleşimi açısından önemini göstermektedir.

1.4. Bitki Adı Kökenli

Almacuk	Dutluca	Samuk
Asmabağ	İğdelü	Sazak
Çeltik	Kozağacı	Sazluk
Çeltükçi (4)	Diğer Manca	Söğüd
Daruviranı	Manca	

Gölhisar kazası yerleşim yeri adlarında bölgede yetişen ağaç ve bitki türlerinden hareketle adlandırma yapılan 17 ad vardır. Bu adlardan en çok Farsça “şeltük”: Kabuğu ayıklanmamış pirinç anlamına gelen “çeltik” sözcüğünden türetilmiş yer adları kullanılmıştır. Bu durum bu yöredeki pirinç üretim yerleriyle ilgili bir durumdur. Bunun yanı sıra “elma, dut, ığde, koz (ceviz), söğüt” gibi ağaç adlarından oluşturulmuş yer adları da mevcuttur. Samuk: Dereotu²² (DS, 1978: 3533), Manca: Pancar²³ (Gülsevin, 2002: 210) anlamına gelip bitki kökenli bir adlandırmalardır.

1.5. Hayvan Adı Kökenli

Doğanlar	Kara Atlu	Karga
-----------------	-----------	-------

Hayvan isimlerinden kurulu üç yerleşim yeri adı tespit edilmiştir. Bunlardan biri sıfat tamlaması biçiminde diğerleri yalın ad biçiminde görülmektedir.

1.6. Yapı Adı Kökenli

Anbarcuk	Değirmen (2)	Uzun Ahur
----------	--------------	------------------

İnsan eliyle yapılmış yapı adlarından oluşan dört yerleşim yeri adı bulunmaktadır. Bunlardan biri sıfat tamlaması biçiminde bulunurken diğerleri tek kelimeden oluşur.

1.7. Eşya Adı Kökenli

Çötmen	Katı Yaylu	Sırçalık
Çuvallu	Küreklü	Tahtalu

²¹ Mehibe Şahbaz, “XVI. Yüzyıl Anadolu’sunda Oğuz Boylarının Yerleştikleri Yerlerin Sancaklara Dağılımı”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 26, S. 3, 2017, s. 52.

²² *Derleme Sözlüğü*, C. 10, TDK Yay., Ankara 1978, s. 3533.

²³ Gürer Gülsevin, *Uşak İli Ağızları, Dil Özellikleri-Metinler-Sözlük*, TDK Yay., Ankara 2002, s. 210.

Eşya adlarından oluşturulmuş altı yerleşim yeri adı bulunmaktadır. Bunlardan “çötmen”: *Pınar veya damdan su akıtan ağaç veya teneke oluk* (DS, 1968: 1297) anlamında bir sözcük olup Anadolu ağızlarında hâlen yaşamaktadır. Sırçalık köyü yerleşim adında kullanılan “sırça” sözcüğü “*cam, camdan yapılmış*” anlamlarına gelip buradaki cam işçiliğinin bir hatırası olarak kalmıştır. Eşya adı kökenli 6 yerleşim yeri adından biri sıfat tamlaması biçiminde diğerleri tek addan oluşmaktadır.

1.8. Harabe Adı Kökenli

Akçaviran	Daruviranı	Örenciviran
-----------	------------	-------------

Bölgede harabe, yıkıntı kökenli üç yerleşim yeri adı vardır. Gülensoy yer adları tasnifinde viran sözcüğünü “*yıpranmışlık, bakımsızlık, bırakılmışlık (I-k)*” maddesinde değerlendirmiştir.²⁴ Viran / ören sözcükleri taşıyan yerleşim yeri adları bölgede daha önce kalıntıları kalmış başka bir yerleşim yerinin olduğunu göstermektedir. Bu durum bölgenin adlandırılmasında bu üç örnekte olduğu gibi etkili olabilmektedir.

1.9. Tarihî Yapı Kökenli

Eşenöyüğü	Karaöyük	Kaysar
Kızılhisar	Tutanöyüğü	

Gölhisar kazası içinde 5 adet tarihî yapılarla ilişkili yerleşim yeri adı bulunmaktadır. GTS’de: “*Tarih boyunca türlü nedenlerle yıkılan yerleşme bölgelerinde, yıkıntıların üst üste birikmesiyle oluşan ve çoğu kez içinde yapı kalıntılarının gömülü bulunduğu yayvan tepe*”²⁵ biçiminde tanımlanan “höyük” sözcüğü Anadolu ağızlarında tahrir defterinde kaydedildiği şekliyle “öyük” olarak yazılmıştır. Daha önce başka bir yerleşimin veya yerleşimlerin izlerini barındıran ve düzlükte küçük bir tepe gibi görünen bu yerlerde yerleşim tarih boyunca devam etmiştir. Eşenöyüğü, Karaöyük ve Tutanöyüğü köyleri bu bölgede daha evvel yerleşimin bulunduğu bilinen yerlere kurulmuştur. Kaysar köyü bugün Acıpayam sınırları içindeki Yeşilyuva kasabası olup bölgedekiler buraya hâlâ “Gaysar” demektedir. Bu yerleşim yeri adını bu bölgedeki Hisarlık tepesinde bulunan kaleden almakta Kaya+hisar sözcüklerinin fonetik değişimleri sebebiyle bu şekilde girmiştir.

1.10. Renk Adları Kökenli

Ağalan	Alagöz köyü	Karapınar
Akça	Alagöz mezrası	Karataş (2)
Akçaviran	Kara Atlu	Kızılca Bayır
Akdanişmend	Kara Musa	Kızıldere
Aksu	Karacabelen	Kızılhisar
Akyaka	Karaöyük	Kızıl Ali

Renk adlarıyla kurulmuş 19 yerleşim yeri adı tespit edilmiştir. Bunlardan 6’sı “ak”; ikisi “ala”; 7’si “kara”; ve 4’ü “kızıl” renk adlarıyla oluşturulmuştur. Renk adlarına bağlı yer ve yerleşim adlandırması Türklerin tarih boyunca kullandığı ve bazı sembolik anlamlar da yükledikleri bir usuldür. Tarihî Türk yazı dillerinde temel anlamlarının yanında sembolik anlamlarda da kullanılmış, yön belirtmek (kök / yaşıl “mavi / yeşil” = doğu; ak = batı; kara = kuzey, kızıl = güney ve bir yön olmasa da sarı “sarı” = merkez) gibi bir görevi de

²⁴ Tuncer Gülensoy, “Anadolu Yer Adlarına Genel Bir Bakış”, *Folkloristik: Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*, Ankara 1998, s. 46.

²⁵ Türk Dil Kurumu, *Güncel Türkçe Sözlük*, <https://sozluk.gov.tr/> (01/06/2020).

üstlenmiştir.²⁶ Bu açıdan renklerin bir nesneyi, adı veya kavramı nitelemesi yanı sıra bir yön belirtme işlevi bakımından kullanıldığı göz ardı edilmemelidir.

1.11. Dinî Ya da İnanç Kökenli

Mescid-i Cami	Mescid-i Nasreddin	Mescid-i şamlu Hacı
Kutludoğmuş	Onuca	

5 yerleşim yeri adı dinî veyahut inanca bağlı adlandırılmış olarak tespit edilmiş olup bunlardan üçü aynı zamanda mahalle adı olan mescitlerdir. Onuca köyü ise bugün Yeşilova'ya bağlı Onacak köyüdür. Bu köyde Veli Dede türbesinin bulunduğu yerde akıl hastalarının tedavi edildiği bilinmektedir. Türbede yatmak suretiyle ve birtakım dinsel telkinlerle hastaların iyileştiği şifa bulduğu yöre halkı tarafından anlatılmaktadır. Bu sebeple bu yerleşim yerinin adının verilmesinde bu kutsal mekânın etkisi görülür.

1.12. Yön Adları, Yer-Yön Zarfları ve Bazı Sıfat Kökenli

Aşağaçavdur	Uluköy	Yumrıtış
Güney	Uzun Ahur	
Katı Yaylu	Yukaruçavdur	

Doğrudan yön adı taşıyan bir; yön gösteren sözcüklerle kurulan iki yerleşim adı mevcuttur. Bunlarla birlikte Katı Yaylu, Uluköy, Uzun Ahur ve Yumrıtış bir sıfatla nitelenmiş birleşik adlardan oluşmuştur.

1.13. Unvan ve Akrabalık Adı Kökenli

Akdanişmend	Dedesi	Hacı
Bedir Bey	Emin Hacı	Sofu
Bey	Gazilerovacuğı	Yeğenlü

Bölgedeki 9 yerleşim adında unvan ve akrabalıkla ilgili adlar kullanılmıştır. Bu adlardan 4'ü Türkçe, 5'i ise yabancı dillerden alıntı sözcüklerden oluşmuştur.

1.14. Farklı Ülke, Şehir ve Yerleşim Yeri Adları Kökenli

Gencelü (2)	Kendlü	Uluköy
Mescid-i Şamlu Hacı	Şam?	Yukaruköy

1.15. Taş ve Maden Adları Kökenli

Karataş (2)	Kayacuk	Yumrıtış
Kayadibi	Kaysar (Kayahisar)	

1.16. Organ Adları Kökenli

Sadece “**Kulağütülü**” yerleşim adında “kulak” sözcüğünün kullanılmasıyla oluşturulmuş örnek vardır.

²⁶ Annemarie von Gabain, “Renklerin Sembolik Anlamları”, çev. Semih Tezcan, *Türkoloji Dergisi*, III, 1, Ankara 1968, s. 107-113.

1.17. Kökeni Belirlenmeyenler

Behriyar	Eyneş	Künber
Beküş	Gebrem	Navlu
Dengere	Emraz	Nekser
Dirmil ²⁷	Kuğa	Takati
Eni	Kücrin / Küfri?	
Etre / İtre?		

Gölhisar kazası içinde tespit edilen yer adlarından köken bakımından tespit edilemeyenler vardır. Bu sözcükler hem Oğuz kökenli boy, aşiret ve cemaat adları içinde hem de derleme sözlüklerinden taranmış fakat herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Sözcüklerin bazıları kullanımdan düşmüş ya da bölgedeki eski yerleşimlerin yabancı dillerde verilen adlarının bozulmuş biçimi olma ihtimali vardır. Diğer taraftan bu yerleşimlerin bugün bulunmaması da köken bakımından bu adları değerlendirmeyi güçleştiren bir başka etkidir.

1.18. Diğer

Avare	Kamer
-------	-------

2. Morfolojik Kategoriyeye Göre

2.1. Basit Yapıdaki Yer Adları

Gölhisar kazasındaki yer adlarından 39 tanesi basit yapılı addır. Bu yerleşim yerlerinden Kayı, Kılağuzlar mezrası ve Mürseller iki; Yuva adı ise dört ayrı yerleşim yeri için kullanılmıştır: Alaeddin, Avare, Avşar, Belen, Bey, Bostan, Çeltek, Çorum, Dedesi, Dere, Doğanlar, Eşenler, Hacı, Horzum, İshak, Kamer, Karga, Karkın, Kayı (2), Kılağuzlar, Kılağuzlar mz. (2), Kurdlar, Kürd, Manca, Mürseller (2), Pınar, Samuk, Sofu, Süleyman, Şam(?), Umman, Yunus, Yuva (4). Basit yapılı yerleşim yeri adlarından *Alaeddin, Avare, Bostan, Çeltek, Dere, Hacı, Horzum, İshak, Kamer, Kılağuzlar, Manca, Mürseller, Sofu, Süleyman, Şam, Umman ve Yunus* Türkçe kökenli sözcükler olmayıp Arapça ve Farsçadan geçmiş sözcüklerdir. Kılağuzlar, Kurdlar, Mürseller gibi yerleşim yeri adlarında çokluk ekini almış olan yerleşim yeri adları da bu kategoride değerlendirilmiştir. Diğer taraftan *Behriyar, Beküş, Dirmil, Dengere, Eni, Etre / İtre, Eyneş, Gebrem, Emraz, Kuğa, Kücrin / Küfri?, Künber, Navlu, Nekser, Takati* gibi yerleşim yerlerinin kökenleri belirlenemediği için yapıları konusunda bir fikir yürütmek imkânsız hâle gelmektedir. Ancak bu sözcüklerle ilgili yapılacak detaylı tarihsel araştırmalarla sözcüklerin yapıları hakkında birtakım tespitler yapmak mümkün olacaktır.

2.2. Türemiş Yapıdaki Yer Adları

1501 tarihli mufassal tahrir defterinde Gölhisar kazası sınırları içinde bulunan 39 yerleşim yeri adı türemiş yapılı olup bu adlar şu şekildedir: *Akça, Almacuk, Anbarcuk, Balamlu, Bayındır, Bayramlu, Bedirlü, Çeltükçi (4), Çötmen, Çukurca, Çuvallu, Değirmen (2), Dutluca, Gencelü (2), Güney, İğdelü, Kağıcuk, Kayacuk, Kendlü, Kuyucak, Küreklü, Onuca, Sazak, Sazluk, Sırçalık, Söğüd, Tahtalu, Todurga, Yamalı, Yazır, Yeğenlü, Yuvalak, Yunak, Yüreğir*. Türemiş yapılı yerleşim yeri adlarının önemli bir çoğunluğu Türkçe kökenli sözcüklerden türetilmiş olup yabancı kökenli sözcüklerden türetilen *Anbarcuk, Bayramlu, Çeltükçi, Tahtalu* gibi adlar bulunmaktadır. Türemiş adlar genelde addan ad yapım ekleriyle türetilmiştir.

²⁷ Hayati Kuzucu, Milli Tarihimiz ve Kimliğimiz Dirmil, <http://burdurtarihi.com>, s. 1-66. (05.06.2020).

2.2.1. Addan Ad Yapım Ekleriyle Oluşanlar

+ak : Saz+ak

+ey : Gün+ey

{+CA} : Ak+ça, Çukur+ca, Dutlu+ca, Onu+ca

+cak : Kuyu+cak

+cuk : Alma+cuk, Anbar+cuk, Kağı+cuk, Kaya+cuk

+çi : Çeltük+çi

+lak : Yuva+lak

{+II4} : Balam+lu, Bayram+lu, Bedir+lü, Çuval+lu, Gence+lü, İğde+lü, Kend+lü, Kürek+lü, Tahta+lu, Yama+lı, Yeğen+lü

{+II4k} : Saz+luk, Sırça+lık

+men : Çöt+men, Değir+men

2.2.2. Fiilden Ad Yapım Ekleriyle Oluşanlar

Bayındır, Todurga ve Yazır gibi yerleşim yeri adlarının yapısal bakımdan ele alınması detaylı etimolojik izahat denemelerine muhtaçtır. Örneğin Bayındır sözcüğü için Nişanyan; < ETü bayu- zenginleşmek, müreffeh olmak < ETü bay zengin +U- şeklinde sözcüğü isimden fiil yapım ekiyle “bayı-“ fiilinden getirmekle beraber sözcüğün geri kalan kısmı için bir izahat yapmamaktadır.²⁸ Gülensoy, Tietze'nin sözcüğü Farsça pâyanda / pâyandâr sözcüğüne bağlamak istemesine karşı çıkararak sözcüğün Türkçe olduğunu savunur ve sözcükle ilgili < ET. * bây+u+n+dur [veya: < bay ündür / bay hündür (?)] açıklamasını verir.²⁹ Fakat Gülensoy'un izahatında da sözcük yapısal bakımdan tam bir izahata kavuşturulmamış, olası bir morfolojik öneri getirilmiştir.

Söğüd ile ilgili olarak Gülensoy sözcüğün sök- fiilinden +üt yapım ekiyle ad olduğunu belirtirken³⁰ Nişanyan < ETü söğül- yanmak +Ut izahını vermektedir.³¹ Fiilden türetilen yer adlarında Yunak adı ise yun-: Yıkanmak (DS, 1979: 4320) fiilinden +ak fiilden ad yapım ekiyle “çamaşır yıkanan yer” (DS, 1979: 4319) anlamındaki sözcüğü oluşturmaktadır.

2.3. Birleşik Yapıdaki Yer Adları

2.3.1. Ad Öbeği Biçiminde Olanlar

Birleşik yapıdaki yer adlarından ad öbeği biçiminde olanlar şunlardır: *Bedir Bey, Daruviranı, Emin Hacı, Eşenöyüğü, Gazilerovacuğı, Kayadibi, Kozagaçı, Kulağutülü, Örenciviran, Pınarbaşı (2), Tutan öyüğü*. Bunlardan *Bedir Bey, Emin Hacı* unvan grubu; *Kulağutülü* ise birinci unsuru yükleme hâli taşıyan bir kısaltma grubu diğer yerleşim yer adları ad tamlaması biçiminde kurulmuştur.

2.3.2. Sıfat Öbeği Biçiminde Olanlar

Birleşik yapıdaki yer adlarından sıfat öbeği biçiminde olanlar şunlardır: *Ağalan, Akçaviran, Akdanişmend, Aksu, Akvıran, Akyaka, Alagöz, Alagöz mz, Aşağaçavdur, Asmabağ, Kara Atlu, Kara Musa, Karacabelen, Karaöyük, Karapınar (2), Karataş, Katı Yaylu, Kayser (Kayahisar), Kızılca Bayır, Kızıldere, Kızılhisar, Kızıl Ali, Uluköy, Uzun Ahur, Yukaruçavdur,*

²⁸ Sevan Nişanyan, *Nişanyan Sözlük*, <https://www.nisanyansozluk.com/?k=bay%C4%B1nd%C4%B1r>, (08/06/2020).

²⁹ Tuncer Gülensoy, *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara 2007, s. 122-123.

³⁰ Tuncer Gülensoy, *age.*, s. 805

³¹ Sevan Nişanyan, *Nişanyan Sözlük*, (08/06/2020).

Yukaruköy, Yumrutaş. Birleşik yapılu yerleşim adları içinde sadece *Kutludoğmuş* çekim öbeği biçiminde oluşmuş; *Derbend-i Ballık, Mescid-i cami, Mescid-i Nasreddin, Mescid-i şamlu Hacı* adları Farsça tamlama yapısında kurulmuşlardır. Mescid-i Şamlu Hacı terkindeki *Şamlu Hacı* birleşik isim grubu özelliği taşımaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Çağdaş bir Selçuklu tarihçesine göre de "Türkler her ülkeye girdiler; her beldeyi aldılar ve hiçbir engel ile karşılaşmadan her tarafa yayıldılar. Öyle ki **almadıkları memleket, içmedikleri su, ateşlemedikleri ocak kalmadı.**"³² Anadolu'nun Türkleşmesi bir Türk yurdu hâline gelmesi uzun ve meşakkatli bir sürecin sonucu olarak ortaya çıkmış bir durumdur. Selçuklu Devleti'nin zayıfladığı, doğudan Moğol güçlerinin batıdan Haçlı ordularının sıkıştırdığı bir dönemde var olma mücadelesi vermiş, Anadolu'nun her karışına dağılmış Türkmen boyları tarihte eşine az rastlanır bir dirayet sergilemiştir. Türk varlığını ve Türkçeyi gittikleri her yere götürmüşler, kondukları, göçtükleri, yerleştikleri her bölgeye kendilerinden izler taşıyan adlarını koymayı ihmal etmemişlerdir. Bugün art zamanlı olarak izlerini sürebildiğimiz dağ, tepe, dere, ırmak, ova, yamaç, kayalık, geçit ve daha birçok yer adı Türkçenin güzel adlarıyla donatılmıştır. Yer adları bu bağlamda bir dil ve kültür için azamî ölçüde önemlidir. Anadolu'daki yer ve yerleşim adlarında Oğuz boylarının, bu boylara bağlı aşiret, cemaat ve ailelerin önemli ölçüde izlerini görmekteyiz. Bugün Anadolu'nun birbirinden çok uzak yerlerinde Oğuz Türklerinin Kınık, Afşar, Bayındır, Salur, Bayat, Çepni vs. gibi büyük boyların isimlerinden herhangi birini taşıyan muhtelif köylere tesadüf edilmesi bir yönüyle Selçukluların parçalayarak iskân usullerinin bir neticesidir.³³

Çalışmamıza konu olan Hamid sancağı Gölhisar kazası bugün üzerinde 9 ayrı ilçenin kurulduğu çok geniş bir alandır. Burada büyük çoğunluğu köy kısmen mezra ve mahalle adı olan 141 yerleşim yeri adı tespit edilmiştir. Bu yerleşim yerlerinden bu 500 yıllık süre zarfında adında değişiklik olanlar, türlü sebeplerle tamamen yok olanlar, bir yerleşim adıyla şimdi bir mevki ya da bölge adı olanlar, adları küçük fonetik değişikliklerle veya hiç değişmeden bugüne kadar gelmiş olanlar bulunmaktadır. Yerleşmelerin devamlılığı açısından bakıldığında Hamid sancağı köy yerleşmelerinin sadece %43'ünün hâlen korunduğu, diğerlerinin ise tarihi süreçte kaybolduğu anlaşılmaktadır (Yiğit, 2018: 19). *Akdanişmend, Avare, Bostan, Beküş, Dutluca, Emin Hacı, Eni, Eşenler, Gazilerovacığı, Kamer, Katı Yaylu, Kulağutülü, Uzun Ahur, Yunak* gibi yerleşim yerlerinin bugün bulunmamaktadır. Adı değiştirilen, zaman içinde bazı fonetik değişikliklere uğramış veya ekleme, çıkarma yapılmış yerleşim yeri adlarına: *Ağalan / Akalan (Acıpayam), Akviran / Akören (Kemer), Almacuk / Elmacık (Kemer), Anbarcuk / Anbarcık (Çavdır), Balamlı / Bademli (Karamanlı / Acıpayam?), Bayramlı / Bayramlar (Yeşilova), Bedirli / Bedirli (Yeşilova), Çorum / Corum (Acıpayam), Çötmen / Çörtlen (Altınyayla), Doğanlar / Doğanbaba (Yeşilova), Eynes / Eğneş (Burdur / Merkez), Karaatlı / Karaatlı (Yeşilova), Karaöyük / Karahöyük (Acıpayam), Karga / Kargalı (Gölhisar), Kulağuzlar / Kılavuzlar (Karamanlı), Kızılhisar / Serinhisar, Navlu / Harmanlı (Yeşilova), Onuca / Onacak (Yeşilova), Todurga / Dodurga (Acıpayam), Uluköy / Armutlu (Gölhisar), Yumrutaş / Yumrutaş (Acıpayam), Yüreğir / Yüreğil (Serinhisar)* gibi örnekler verilebilir. Diğer taraftan adları hiç değişmeden 500 yıldan beri kullanılan *Avşar (Acıpayam), Bayındır (Yeşilova), Bedirbey (Acıpayam), Çeltek (Yeşilova), Dirmil, Güney (Acıpayam), Karamusa (Tefenni), Kayadibi (Yeşilova), Kayı (Kemer), Manca (Karamanlı), Pınarbaşı (Kemer/Acıpayam), Sırçalık (Acıpayam), Yazır (Acıpayam/Çavdır), Yuvalak (Tefenni)* gibi yerleşim yeri adları tarihsel sürekliliği göstermesi bakımından önemlidir.

Genel itibarıyla Türkçe adların tercih edildiği bölgedeki yerleşim yeri adları bu çalışmayla genel hatlarıyla ortaya konulmuş oldu. Fakat bölgedeki yer adlarının detaylı bir

³² Osman Turan, *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi*, Ötüken Neşriyat, Ankara 2003, s. 186.

³³ Fuat Köprülü, *Osmanlı Devletinin Kuruluşu*, Alfa Yay., Ankara 2016, s. 86.

şekilde çalışılması gerekliliği ortadadır. Yerleşim yeri adları dışında diğer coğrafi yerlere verilen adlar da en az bunlar kadar önem arz etmekte ve tespiti hâlinde bölge hakkında daha fazla malzeme ortaya koyacağı değerlendirilmelidir. Yer ve yerleşim adlarının mümkün mertebe, ortada çok afaki bir durum olmadığı sürece değiştirilmemesi, bu adların tarihî ve doğal yapıların korunduğu gibi korunması gerekmektedir. Görüldüğü üzere bu adlar sadece dile ait verileri sunmakla kalmayıp birçok tarihî ve kültürel olaya da ışık tutmakta; bu adların değiştirilmesi tarihî, kültürel ve dile ait çok kıymetli verilerin yok olmasına sebebiyet verecektir.

Kaynakça

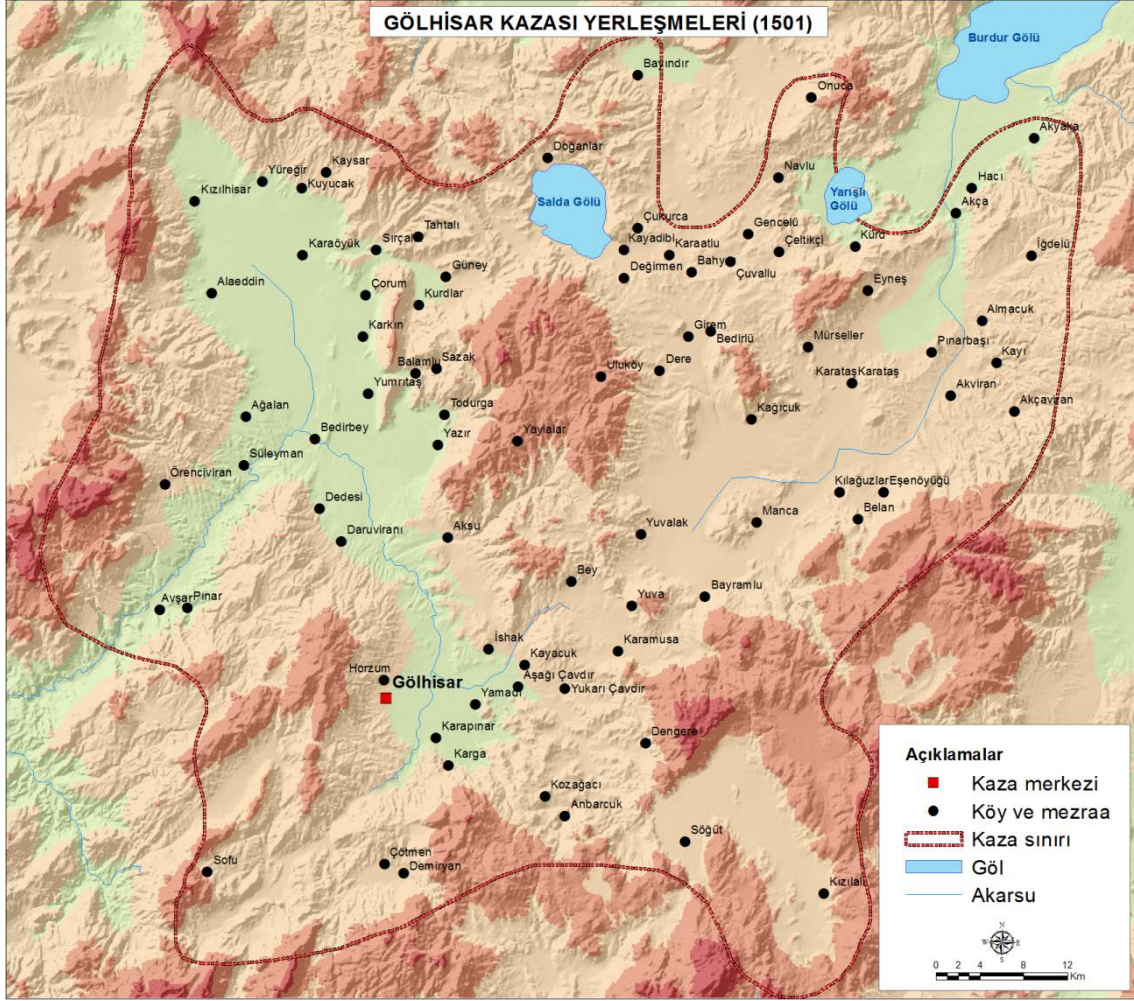
- Aksan, Doğan, “Anadolu Yer Adları Üzerine En Yeni Araştırmalar”, *TDAY Belleten*, Ankara 1973, s. 185-193.
- Alagöz, Cemal Arif, “Türkiye Yer Adları Üzerine Bazı Düşünceler”, *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*, Ankara 1984, s. 11
- Atsız, H. Nihal, A. Naci, “Anadolu’da Türklere Ait Yer İsimleri”, *Türkiyat Mecmuası II*, İstanbul 1928, s. 242-259.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) *Tahrir Defteri (TD)*, No: 30.
- Başkan, Özcan, “Türkiye Köy Adları Üzerine Bir Deneme”, *TDAY Belleten*, Ankara 1970, s. 237-251.
- Berbercan, Mehmet Turgut, “‘İstanköy’ Adasının İsmi Nereden Geliyor?”, *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD)*, C. 5, S. 11, Mart 2018, ss. 19-22.
- Dilmen, N. İ., “Diyarbakır Adı Üzerine Araştırmalar”, *TDAY Belleten*, S. 29-30, Ankara 1938, s. 67-112
- Eren, Hasan, *Yer Adlarımızın Dili*, TDK Yay., Ankara 2010.
- Ertaş, Mehmet Yaşar, *XV.-XVI. Yüzyıllarda Karaağaç-ı Gölhisar (Acıpayam) Kazası*, Yeditepe Yay., İstanbul, 2007.
- Eyice, Semavi, “İstanbul’un Mahalle ve Semt Adları Hakkında Bir Deneme”, *İstanbul Üniversitesi Türkiyat Mecmuası*, İstanbul 1965, s. 199-216.
- Gabain, Annemarie von, “Renklerin Sembolik Anlamları” çev. Semih Tezcan, *Türkoloji Dergisi*, III, 1, Ankara 1968.
- Gülensoy, Tuncer, “Anadolu Yer Adlarına Genel Bir Bakış”, *Folkloristik: Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*, Ankara 1998, s. 41-48.
- Gülensoy, Tuncer, *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara 2007.
- Gülsevin, Gürer, *Uşak İli Ağızları, Dil Özellikleri-Metinler-Sözlük*, TDK Yay., Ankara 2002.
- Halaçoğlu, Yusuf, “Osmanlı Belgelerine Göre Türk-Etrak, Kürd-Ekrad Kelimeleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Belleten*, Ankara 1996, S. 227.
- Jaeger, H., *Historische Geographie*, Georg Westermann Verlag, Braunschweig 1969.
- Karaca, Behset, “XVI. Yüzyılda Meğri (Fethiye) Kazası”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2013, S. 30, s. 13-54.
- Kofoğlu, S., “Hamidoğulları”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 15, TDV Yay., 1997, s. 471.
- Köprülü, Fuat, “Oğuz Etnolojisine Ait Tarihi Notlar”, *Türkiyat Mecmuası I*, 1925, s. 185-211.
- Köprülü, Fuat, *Osmanlı Devletinin Kuruluşu*, Alfa Yay., Ankara 2016.

- Kurgun, Levent, *Denizli İli Yer Adları*, Yayınlanmamış DT, Pamukkale Ü. SBE, Denizli 2002.
- Kuzucu, Hayati, *Milli Tarihimiz ve Kimliğimiz Dirmil*, <http://burdurtarihi.com>, s. 1-66.
- Louis, Robert (1937), *Études Anatoliennes*, s. 362-375.
- Sümer, Faruk, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları*, AÜ. DTCF. Yay., Ankara, 1967.
- Şahbaz, Mehibe, “XVI. Yüzyıl Anadolu’sunda Oğuz Boylarının Yerleştikleri Yerlerin Sancaklara Dağılımı”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 26, S. 3, 2017, s. 45-59.
- Şahin, İbrahim, “Türkiye Yeradbiliminde Leksik-Semantik Sınıflandırma Meselesi”, *Avrasya Terim Dergisi*, 3 (1), 2015, s. 10-21.
- Şahin, İlhan, *Osmanlı Döneminde Konar-Göçerler*, Eren Yay., İstanbul 2006.
- Telli, Burak, “Yer Adları Üzerine Bir Değerlendirme: Adıyaman İli Gölbaşı İlçesi Örneği”, *Turkish Studies*, Volume 13/12, Spring 2018, s. 511.
- Timurtaş, Faruk Kadri, “Üçoklu Oğuz Boylarına Ait (Bayad-Karkın) Vesikalar”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 7, S. 2, 1949, s. 366-385.
- Tunçel, Harun, “Türkiye’de İsmi Değiştirilen Köyler”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2000, 2, s.23-34.
- Turan, Osman, *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi*, Ötüken Neşriyat, Ankara 2003.
- Turgut, Vedat, “Batı Anadolu Beyliklerinin Menşei Meselesi”, *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (SKAD)*, 2016, 2 (3), s. 55-89.
- Yiğit, İlker ve Salan, Musa, “XVI. Yüzyıl Çerkeş Kazası Köylerinin Lokalizasyonu ve Toponimik Analizi”, *Turkish Studies*, 2013, 8 (6), s. 825-852.
- Yiğit, İlker, “Hamid-İli’nin Türkleşmesine Toponimik Bakış”, *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu-V Hamitoğulları Beyliği 02.11.2018-04.11.2018*, Isparta (Basım aşamasındaki bildiri).
- Yiğit, İlker, “XVI. Yüzyıl Hamid Sancağı Yerleşme Düzeninin Yeniden İnşası”, *2. Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi Bildiri Kitabı 5. Cilt*, Türk Eğitim-Sen Genel Merkezi Yay., Ankara 2018, s. 11-19.

<https://www.nisanyansozluk.com/>

<https://sozluk.gov.tr/>

Ek: 1501 tarihli mufassal tahrir defterine göre Hamid sancağı Gölhisar kazasında tespit edilebilen yerleşim yerleri lokalizasyonu.

Summary

Turks have ruled in many regions of Asian, European, and African continents throughout history. Dominated broad geographies on these continents and organized politically by establishing a state here. During the migration movements that took place in different periods of history, the Turkish tribes living in Asia first advanced from the north of the Caspian to the Caucasus, the north of the Black Sea and Central Europe. Turkish communities such as Uz, Peçenek, Bulgar, Kuman, Avar, Hun migrated from their regions in Asia for different reasons. They have established states in these new regions they arrived. Some of these states were strong and long-lasting, and some of them were small and reigning for a short time. The first migrations resulted in these Turkish communities losing their national identities in the geography they settled in, and they mixed with the nations there, resulting in their disappearance. The second biggest wave of migration in Turkish history is the migration of Oghuz Turks in the Transaxonia region, which started in the 11th century. Oghuz Turks, whose existence can be traced from the inscriptions during the Gokturks period, is one of the largest communities of the Turks. Statements such as “*Türük oğuz begleri bodun*” and “*Tokuz Oğuz begleri bodunı*” in the inscriptions written in the first half of the 8th century, reveals that the Oghuz Turks were a separate tribal confederation during the Göktürks period. Also, between the 8th and 11th centuries, the Oğuz Turks established a detached state structure called Oghuz Yabgu State in the region between Aral Lake and the Caspian Sea. The work titled *The Dīwān Lughāt al-Turk*, written by Mahmud al-Kashgari in the 11th century, reveals that the Oğuz Turks used a different dialect of Turkish. After the 11th century, the Oghuz Turks had entered a period of long rulership. In the process that continued with the Great Seljuk Empire first and then with the Anatolian Seljuk Empire, Oğuz Turks entered the Anatolian land in masses from east to west. This historical period, which developed in favor of Turks starts with the Battle of Manzikert, has turned into a definitive victory period with the victory of the Battle of Miryokefalon. From the 12th century onwards, Anatolian lands have become geography where the Oghuz Turks reached the Aegean shores, a significant Turkish population increase, and many Oghuz tribes settled. In this migration wave of Oghuzes that stretched from Asia to Anatolia and lasted for centuries, not only the human element was moved to Anatolia; Many components of culture, belief, past, and language came with the Oghuzes. The names of places and settlements in the Anatolian geography where the Oghuz Turks settled and became a homeland started to take shape according to the Turkish spoken by this extensive Turkish community. The Hamid Sanjak, which is the subject of the study, is a region where the Oghuz Turks came and settled in this period. The traces of many different Oghuz clans can still be seen. After the Seljuk Empire lost its authority in Anatolia, the Hamidoğulları Principality was established in the Burdur and Isparta region, and this principality was later converted to the Ottoman administration and the political boundaries of the principality territory were converted into an administrative unit under the name of Hamid Sanjak. The names of the settlements related to the Gölhisar Kaza, which is one of the kaza in the Hamid Sanjak, were discussed in this study. This kaza reveals important data in terms of toponym like the other Oghuz settlement areas of the period. Today, in the Gölhisar kaza involving the districts in both Burdur and Denizli provinces, 141 settlement names have been identified according to the Ottoman Detailed Register Book of 1501. An important part of these settlements was village settlements. Hamlet and neighborhood settlements were also recorded. The names of the settlements in Gölhisar, according to an official document from the beginning of the 16th century, were compared with today's settlement names. A map was created based on the villages that seem to have survived. The names of settlements recorded in 1501, were examined in terms of origin and structure. The classification was made as a result of this examination. Toponymic studies make significant contributions to branches of science such as language, history, and geography. It is valuable to examine the place names in Anatolian geography both synchronically and diachronically in order to follow the development of Turkish in the Anatolian area and to determine morphological and phonetic changes. The results to be obtained by examining all the

place names in a region and supporting them with historical documents are at least as important as a work written in the same centuries, and it is valuable. Examining place names will reveal numerous new information about both Old Anatolian Turkish and Turkey Turkish (continuation of Old Anatolian Turkish).